

Under jorden i Göteborg Skepp och sjöfart

Arkeologerna

Skepp har farit på Göta älv mycket längre än staden Göteborg har funnits. De första människorna som slog sig ner på älvstranden vid Sandarna på stenåldern, kan ha paddlat i små båtar. Men någon sådan har vi inte hittat här. Vikingaskepp seglade på Göta älv för mer än tusen år sedan. Rester av ett av de skeppen finns kvar idag, på Göteborgs stadsmuseum. Utan älven och sjöfarten hade Göteborg inte byggts just här.

Skepp för handel

Göteborg har varit en handelsstad ända sedan den grundades, för fyrahundra år sedan. Under långa perioder var Skåne, Halland och Bohuslän danskt-norskt. Det gjorde Göteborg extra viktigt. Det var Sveriges enda hamn i väster.

Varorna fraktades ofta till Göteborg med båt på Göta älv. Det var mycket trä och järn från Dalsland och Värmland. Sedan fördes de med handelsskepp till England och andra länder. På den tiden fanns ju

▲ Sjöfart och båtar var en del av vardagen för göteborgarna. De senaste åren har arkeologer hittat många spår av sjöfartsstaden Göteborg. Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY)

inte lastbilar eller tåg. Resor på vatten var bekvämare och mer praktiska än resor på land.

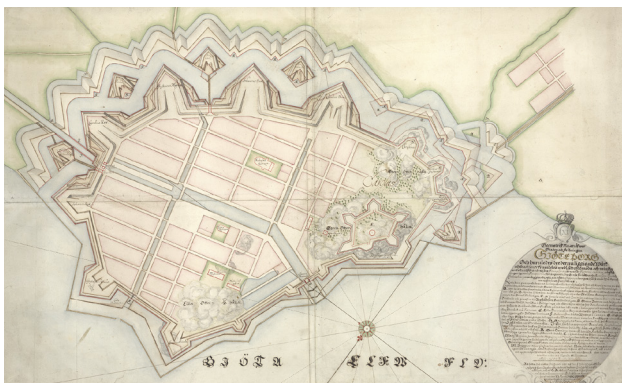
Hamnar

Det fanns flera hamnar i Göteborg. Stora Hamnen var den viktigaste. Den låg där Stora Hamnkanalen finns kvar än idag.

Kanalerna och hamnarna inne i Göteborg var ganska grunda. Därför kunde bara små båtar segla där. De stora skeppen fick stanna på älven utanför Klippan. Små båtar tog varorna från skeppen in till staden.

För att inte fiender eller smugglare skulle kunna segla in i Göteborg, fanns Stora Bommen och Lilla Bommen. Det var en sorts grindar som hindrade båtar från att komma förbi.

På kartan från 1684 ser man hur kanalerna var nästan som gator i Göteborg. Båtarna var lika viktiga som spårvagnar och bilar är idag. Krigsarkivet (PDM) ▼

En del av de här båtarna kan ha använts för att transportera varor mellan de stora skeppen och Stora Hamnen på 1850-talet. Göteborgs stadsmuseum (PDM) ▼

Så småningom byggdes fler hamnar utanför stadens murar, vid exempelvis Järntorget, Masthugget, Stigberget och Klippan. En del hamnar var till för handel, andra för krigsfartyg. Hamnar kunde också användas av fiskebåtar, eller av människor som ville åka båt någonstans. Göteborg hade även flera varv, där man byggde eller reparerade båtar.

Det finns många namn på byggnader och gator, och till och med på spårvagnshållplatser, som påminner oss om den viktiga sjöfarten. Arkeologerna (CC-BY) ▼

▲ Göteborg och Stora Hamnkanalen på 1870-talet. Då fanns det både stora ångbåtar och mindre segelbåtar. Till vänster om kanalen är Packhusplatsen, där masthamnen låg tidigare. Göteborgs stadsmuseum (PDM)

Kronans masthamn

När man idag ser bilarna på Packhusplatsen, är det svårt att tro att platsen en gång varit en vik i älven, och sedan en hamn. Men här låg kronans, alltså statens, masthamn. Masthamnen byggdes för nästan 400 år sedan. Den byggdes om flera gånger. Arkeologer studerar hur det var förr. De har hittat spår av hur hamnen sett ut vid olika tider, till och med när den var en vik som behövde försvaras mot fiendeskepp. Hamnen användes mest av militären, men även av handelsfartyg. Den användes också för att förvara trästockar som kunde bli mast på båtar. Trä håller bättre om det ligger i vatten. Därför heter det masthamn.

För lite mer än hundrafemtio år sedan fylldes masthamnen igen. På det som då blev torra land, byggde man järnväg. Tågen började ta över en del av sjöfartens roll. Så småningom försvann även järnvägen från Packhusplatsen. Tågen ersattes av bilar.

◀ Detalj ur bild på sidan 1.

Vraken i masthamnen

Bland det mest spännande som arkeologerna hittade i masthamnen var tio båtvrak. Flera av dem var nästan hela, men av ett var det bara några plankor kvar. Det äldsta var från 1600-talet och de yngsta var från 1800-talet.

Båtarna var olika stora och byggda på olika sätt. Det är svårt att veta säkert vad de har använts till. Troligtvis har de flesta av dem fraktat varor, kanske mellan större skepp och land. De kan också ha använts för fiske. En av båtarna var extra fin, och målad röd och svart. Kanske åkte rika människor i den båten. Den största båten hade ett kök med eldstad, och en kompass. Den kan ha gjort längre resor på öppet hav.

Troligtvis sänktes båtarna avsiktligt när man fyllde igen hamnen. De var gamla och skulle ändå

▲ Arkeologer gräver fram ett av vraken i masthamnen.
Foto: Markus Andersson för Arkeologerna (CC-BY)

skrotas. Ett undantag kan vara det största vraket, där arkeologerna hittade många fina saker. Det vore konstigt att lämna sakerna på båten när man sänkte den.

Källor

Fästningen Göteborg. Samlingar till stadens arkeologi.

Redaktör: Carina Bramstång. 2006.

Pålad stad. Berättelser om Göteborg från början till nu.

Tomas Andersson, Carina Bramstång och Göte Nilsson
Schönborg. 2003.

Under jorden i Göteborg. Arkeologi för Västlänken 2.

Redaktörer: Carina Bramstång Plura, Ester Nannmark
och Christina Rosén. 2022.

